

A Vajdaság szlovák költőiről

Rehák László könyve szerint (A kisebbségek helyzete Jugoszláviában, Forum Könyvkiadó, 1967) 1961-ben 73 830 szlovák élt Vajdaság területén. Ez a szám a tartomány lakosságának négy százaléka volt. (A szerbek száma ugyanabban az évben 1 017 713, a magyaroké 442 560). Őseik mintegy kétszáz esztendeje kezdtek leszivárogni a török hódoltság alól főlzabadtított déli területekre, kialakultak többségi falvaik és központjai, s egy hosszú, de meg-megszakadó erjedési folyamatban létrejött sajátos, az elhagyott anyatesttel rendszeres kapcsolatban álló, attól mégis különböző kultúrájuk, saját szervezeti formákkal, fejlett iskolahálózattal, differenciált sajtóval, nyomdával, kiadóvállalattal, irodalmi folyóirattal, könyvkiadással, a helyi és központi szervekben pedig a számarányuknak megfelelő politikai és társadalmi képviselettel. Nem elhanyagolható mozzanat, hogy ma is természetes kapcsolatot tartanak fenn a legkülönbözőbb szlovákiai kulturális, tudományos központokkal, miközben megalapozottan vallják és joggal védelmezik szemléleti autonómiájukat és kultúrájuk különleges vonásait.

Vítavoslav Hronec vajdasági szlovák költő 1974-es átfogó versantológiája, a gazdag és jól kiszűrt versanyaggal, hatvanoldalas irodalomtörténeti bevezető esszével, életrajzokkal, fényképekkel és bibliográfiával ellátott Poézia vojvodinských Slovákov (Obzor, Újvidék, 1974) kiváló kalauznak bizonyult első tanulmányi kirándulásainkon. Bátran támaszkodom rá, amikor ezt a rövid ismertetőt írom, mert Hronec megállapításait közvetlen tapasztalataim is igazolják.

Hronec hangsúlyozza ennek a lírának a klasszikushoz, a realizmushoz igazodó jellegét, szemben a romantizáló irányokkal. Legjobb képviselői eltávolodtak a hagyományos poétikától, írja, de annál teljesebb figyelemmel fordultak a lét alapkérdései felé. Markáns vonásuk a képi kifejezésmód, de ez nem annyira képzeletükből, mint inkább a valóság közvetlen élményéből táplálkozik. Lírájukra a tragikus életerzés nyomja rá a bélyegét. Fontos, hogy bár költészetük élményvilága a vajdasági szlovák paraszt életrzéséből sarjad, többet mond annál, mert a helyi sorsot az emberi sors érvényére tudja emelni. Ez a mozdulat a provincializmusból is kiemeli a vajdasági szlovák lírát, tesszük mi hozzá.

A szlovák nemzeti költészetből való belső távolodás már a múlt század költőinél (Juraj Rohoň, Matej Ambrózy, Michal Godra, Ján Tobiáš Langhoffer, Jozef Podhradský) megindult. Rohoň helyi benyomásoktól is táplált rousseau-izmusa, Ambrózynek a hegyvidéki őshazában élő kortársakétól különböző síkságélménye, Godra kései, immár a Bánátban írt verseinek havas-jeges pusztaképe, Podhradskýnak fönt jelzett, a szlovák hagyományoktól máig idegen messianizmusa és miszticizmusa, amely a két nemzedékkel később föltűnt Krasko lírájához áll közelebb, mint a kortársakéhoz, akik között magányos különcnek számított, csupa sajátos, csak a más környezetből értelmezhető vonás.

Századunk vajdasági szlovák lírája ezeken az alapokon egyre inkább vajdasági líra lesz, hiszen továbbra is a tartomány földfelszíni és társadalmi élményéből táplálkozik. A századforduló előtt, a szlovákokra nehezedő hivatalos magyar állami nyomás hatására, költők elhallgatnak, s csak az új, jugoszláv államkeretben jelentkeznek új tehetségek. Az idősebb nemzedék, amelyhez Ján Čajak is tartozott, az össz-szlovák irodalom részének vallja magát, de a fiatalok egyre határozottabban vállalják az új államkeretet, a vele járó belső elkülönülés útjára lépnek, s a szlovák hagyományokból a paraszti vonulat mintáit fogadják el követendő példaként, származásukkal és környezetük másfél százados élményével összhangban.

A dilettáns versfaragók közül Mariëna Czoczeková-Eichardtová, Martin Toman

Banátsky, Andrej Sirácky, Ján Myjavec, Štefan Valenta-Šubarov neve emelkedik ki mint olyan, mely esztétikaibb igényű anyagot jelez. Az igazi érés, mint jeleztük, az új, a háborús években föltűnt fiatal költők indulásával kezdődik. A modern vajdasági szlovák líra igazi úttörője a fiatalon, huszonhat évesen elhunyt Juraj Mučaji, egyetlen kötetével (Rozvravené srdce, 1942), az elődök paraszti világának szellemében, de mint született költő, az övékétől összehasonlíthatatlanul nagyobb kifejező erővel.

A vajdasági szlovák költészet modern folyamatában Mučaji az elindító, Bohuš a betetőző szerepét játszotta; az utóbbi költői szövegeiben talált első teljes kifejezőjére a vajdasági szlovák lélek. A korán, mindjárt első kötete után elnémult Andrej Ferko (Okovaná krv, 1954), a szimbólumokkal végleg leszámoló s azokat képekkel és metaforákkal helyettesítő Ján Labáth, majd a vajdasági szlovák líra eddig legkiemelkedőbb egyénisége, a pár éve aránylag fiatalon elhunyt Michal Babinka immár az ő útjaikat építik tovább.

Pavel Mučaji, Daniel Pixiades, Juraj Tušiak, Vítazoslav Hronec és Viera Benková-Popitová a háború utáni vajdasági költészet harmadik nemzedékét alkotják. Egyrésztük a negyvenes évek végén, a sematizmus szemléletében kezdett verselni, fiatalon és tapasztalatlanul, s ez a körülmény így vagy úgy mai dolgaikra is kihat, bár azóta a hiteles témakört is, a hozzá illő formákat is megtalálták. Viera Benková és Vítazoslav Hronec esetében már többről is beszélhetünk, a tudatosságnak olyan fokáról, ahova az előző nemzedékek kellő távlat híján eleve nem érhetek föl. Végül jelentkezett már a folytatás, sajátos kitérőkkel, a még fiatalabb Anna Dudášová és Miroslav Demák személyében.

KONCSOL LÁSZLÓ

ANDREJ FERKO

Sebesülten

(RANENY)

*Fölöttem tüzes méhek elvadult raja zümmög,
a nap az eszmélet utolsó mézgacseppét szűröcsöli,
mely arra készíti karunk, hogy még egyszer átölelje a földet,
míg bíbor patakokban el nem csorog az erőnk,
de száraz ajkamat búcsúra használni nem tudom.
A nap borzas romboiddá ömlött szét,
a világ elveszíti adott alakját,
s rám részeg zenit hömpölyög.
Vagy mindez csak önáltatás,
elrejtteni eszméletem elől,
hogy bátran, csöndben vérezem?*